

Speciální pedagogika

- je jednou z velmi významných pedagogických disciplín. Je orientována na výchovu a vzdělávání, na pracovní a společenské možnosti zdravotně a sociálně znevýhodněných osob a na řešení výzkumných problémů oboru. V období školního vzdělávání se setkáváme s termínem „dítě se speciálními vzdělávacími potřebami“.

Vědní obor zaměřen na teorii a praxi výchovy, vyučování a vzdělávání dětí, mládeže a dospělých se speciálními potřebami z důvodu somatického, sensorického, mentálního, řečového nebo psycho-sociálního defektu, poruchy nebo omezení či jejich kombinace.

Pojem SP – v užším smyslu a v širším smyslu.

Předmětem péče spec. ped. je zdravotně, eventuálně sociálně znevýhodněná osoba, která potřebuje podporu v oblasti výchovy, vzdělávání, při pracovním uplatnění a společenském uplatnění.

Patří sem odlišnosti charakteru – závady, oslabení, odchylky, poruchy, vady, postižení.

Vztah SP k jiným vědám

Vzdělávání žáků se speciálními potřebami

- Žáci se zdravotním postižením
- Žáci se zdravotním znevýhodněním
- Žáci se sociálním znevýhodněním
- Žáci nadaní a mimořádně nadaní

- RVP ZV platí pro všechny žáky se speciálními potřebami, pro žáky s MR platí příloha (3 stupně úrovně)

Žáci se zdravotním postižením

- Za žáky se zdravotním postižením se považují žáci
 - S tělesným postižením (*somatopedie*)
 - Se zrakovým postižením (*oftalmopedie*)
 - Se sluchovým postižením (*surdopedie*)
 - S mentálním postižením (*psychopedie*)
 - S autismem
 - S vadami řeči (*logopedie*)
 - Se souběžným postižením více vadami
 - Se specifickými poruchami učení nebo chování (*etopedie*)

Žáci se zdravotním znevýhodněním - za žáky se zdravotním znevýhodněním se považují žáci

- Zdravotně oslabení
- Dlouhodobě nemocní
- S lehčími zdravotními poruchami vedoucími k poruchám učení nebo chování

Žáci se sociálním znevýhodněním

- Z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením
- Ohrožení sociálně patologickými jevy
- S nařízenou ústavní výchovou
- S uloženou ochrannou výchovou
- Žáci v postavení azylantů a účastníků řízení o udělení azylu

Vzdělávání žáků se zdravotním postižením a znevýhodněním

- Do ŠVP jsou zařazeny
 - **Speciální vyučovací předměty** (znakový jazyk)
 - **Předměty speciálně pedagogické péče** (logopedická péče, řečová výchova, komunikační dovednosti, prostorová orientace a samostatný pohyb zrakově postižených, sociální dovednosti)

Při identifikaci speciálních potřeb žáka a jeho vzdělávání se využívá se souhlasem rodičů služeb školských poradenských zařízení a odborných pracovníků školního poradenského pracoviště

Podmínky vzdělávání

- Odstraňovat architektonické bariéry
- Uplatňovat princip diferenciací a individualizace vzdělávacího procesu
- Používat kompenzační pomůcky, vhodné učebnice a učební pomůcky
- Uplatňovat alternativní formy komunikace – znaková řeč, Braillovo písmo, AAK
- Využívat působení druhého pedagoga
- Spolupracovat s rodiči
- Spolupracovat s poradenskými pracovníky

Tělesně postižení

- Tělesné postižení omezuje ve větší míře pohyb, v nejtěžších případech vede až k celkové nehybnosti
- Postiženy mohou být horní i dolní končetiny, mohou se vyskytovat i různé druhy amputací a pouřazové stavy
- Časté jsou různé formy dětské mozkové obrny, které mohou mít mnoho variant

Problémy dětí/žáků s tělesným postižením spočívají:

- V různé míře izolovanosti a závislosti na okolí
- Je třeba respektovat potíže se sebeobsluhou
- Problémy komunikační
- Společenské problémy
- Obtíže s pohybem a dopravou

Tělesné postižení působí na psychické projevy člověka

- Mění se životní rytmus
- Dochází k poruchám aktivity
- Změnám postojů a sebehodnocení

- Objevují se komplexy méněcennosti
- Zvýšená citlivost a vyšší míra závislosti

Tělesně postižený musí překonávat překážky

- Primární architektonické
- Sekundární společenské

Obsah vzdělávání

- Tělesně postižený žák integrovaný do běžné třídy
- By měl být **sociálně adaptabilní**
- Měl by mít dostatečnou míru **volných vlastností**, které jsou nezbytné k překonávání překážek
- Měl by plnit požadavky stanovené RVP ZV, případně s možností rozložení učiva do 10 ročníků

Obecně platí, že s použitím kompenzačních pomůcek může tělesně postižený žák absolvovat všechny předměty

- Obtíže činí předměty náročné na motoriku, zejména jemnou (geometrie, VV, TV – zde je třeba někdy obsah upravit)

Podmínky vzdělávání

- Ve školách vzdělávajících žáky s tělesným postižením je třeba vytvořit tyto podmínky:
 - Bezbariérový vstup do školy
 - Odpovídající technické vybavení pro pohyb žáků po škole – žáci musí být samostatní, výjimečně pomoc asistenta
 - Vhodné didaktické pomůcky (spolupráce s SPC)
 - Vybavení kompenzačními pomůckami (vozík, lehátka, vhodné stolky a židle)
 - PC/psací stroj pro žáky, kteří nemohou psát

Chronická onemocnění

- Onkologická onemocnění
- Nemoci žláz
- Ledvin
- Krevní onemocnění
- Alergie
- Psychiatrická a neurologická onemocnění
- Situace dětí/žáků s chronickým onemocněním je složitá, jejich postižení často není vidět, a proto se zdá být méně závažné

Zrakové postižení

- Žáci se zrakovým postižením se mohou vzdělávat podle ŠVP korespondujících s RVP ZV
- Podmínky vzdělávání se liší z hlediska **intenzity postižení**
 - Žáci slabozrací
 - Se zbytky zraku
 - Nevidomí
- Každá z těchto kategorií vyžaduje **speciální pedagogický přístup a odlišné technické zázemí**

Obsah vzdělávání

- Specifické potřeby jednotlivých skupin
- Žáci s lehčí zrakovou vadou
 - Mohou s pomocí optických pomůcek zvládnout všechny nároky základního vzdělávání
- Žáci s těžkou zrakovou vadou a nevidomí
 - Musí mít upravené podmínky ke vzdělávání
 - Vhodné technické vybavení učeben
 - Personální zajištění výuky oftalmopedy

Specifika v edukaci

- U žáků je třeba rozvíjet samostatné myšlení
- Adaptabilitu
- Přiměřené reagování na změny okolního prostředí
- Překonávání překážek technické povahy

Předměty speciální péče

- **Standardní součást** učebního plánu pro ZP
 - Prostorová orientace a samostatný pohyb zrakově postižených
 - Psaní na počítači a práce na počítači
- **Další předměty**
 - Zraková stimulace
 - Práce s optickými pomůckami
 - Speciální příprava čtení a psaní bodového písma
 - Logopedická péče
 - Zdravotní tělesná výchova

Podmínky vzdělávání

- Podnětné prostředí, individuální přístup
- Nižší počet žáků ve třídě
- Vhodné **materiální a technické vybavení** školy (odstranění bariér, speciální osvětlení, speciální učebnice, zvětšené písmo, přepis do Brailly, optické pomůcky)
- Možnost užívání **didaktických kompenzačních pomůcek** (plastické modely, měřicí přístroje, televizní lupy, PC)
- Výuka **předmětů speciální péče**
- Seznámení spolužáků a jejich rodičů s problematikou zrakově postižených

Sluchové postižení

- Žáci se sluchovým postižením se mohou vzdělávat na základě ŠVP korespondujících s RVP ZV
- Podmínky se liší podle stupně a druhu jejich postižení
- Vady sluchu můžeme rozdělit podle
 - Závažnosti – **nedoslýchavost a hluchota**
 - Podle doby vzniku – **prelingvální a postlingvální**
- **Nedoslýchavost, ohluchnutí a prelingvální hluchota** jsou tři rozdílná postižení

Nedoslýchaví

- Základní technickou pomůckou jsou **elektronická sluchadla**
- Jedinci s lehkou sluchovou vadou, kteří používají sluchadlo, rozumějí mluvené řeči i bez odezírání
- Postižení střední a těžkou nedoslýchavostí potřebují kromě sluchadla mít schopnost **odezírat**
- Někteří nedoslýchaví komunikují **znakovou řečí**
- Jedinci trpící střední a těžkou sluchovou vadu mají často **problémy sociálního rázu**. Ve světě slyšících mají komunikační problémy, ve společenství neslyšících neovládají dobře znakový jazyk a mají problémy rovněž.

Ohluchlí

- Dojde-li k ohluchnutí po částečném rozvoji řeči (2-4 roky), může si dítě s pomocí logopeda a pokud se naučí dobře odezírat, udržet dobře srozumitelnou řeč
- Při ohluchnutí ve vyšším věku si postižení většinou zachovávají vybudovanou řeč, ale obtížně se učí odezírat a znakovou řeč
- Postiženy bývají především **modulační faktory řeči**, protože jedinec ztratil kontrolu pomocí zpětné vazby
- Někdy se využívají **kochleární implantáty** a další technické pomůcky (psací telefony, faxy, skryté titulky, v televizi, TELETEXT, PC)

Prelingválně neslyšící

- U těchto žáků bývá **omezen řečový a jazykový rozvoj** po všech stránkách
- Není-li v útlém věku navázána plnohodnotná komunikace, dochází
 - K **omezení přísunu informací**
 - K narušení chápání syntaktické složky jazyka
 - Následkem je, že nebudou chápat řeč a neporozumí čtenému textu
 - S tím souvisí opoždění vývoje dítěte po stránce kognitivní, sociální i emocionální (pomoc – kochleární implantáty a nové technické pomůcky)

Obsah vzdělávání

- Nedoslýchaví zvládnou požadavky RVP ZV
- Žáci s těžkou sluchovou vadou a prelingválně neslyšící se většinou vzdělávají ve speciálních školách nebo třídách se speciální péčí
- Obsah vzdělávání – odlišný přístup u **jazykových předmětů** a v předmětu hudební výchova, často nahrazovanou **hudebně dramatickou výchovou**
- K nejzávažnějším rozdílům dochází v komunikaci, rozdíly jsou zejména v auditivním vnímání a vyjadřování hlasitou řečí, těžiště se přesouvá do **písemného projevu**
- Využívá se **informačních technologií**
- Volba jazyka komunikace – vzdělávací jazyk může být i jazyk vizuálně motorický – **znaková řeč**

Podmínky vzdělávání

- Právo na výběr vzdělávací cesty
 - **Bilingvální program**
 - **Orální program**
 - **Program totální komunikace**
- Nižší počet žáků ve třídě

- Znalost problematiky sluchového postižení všemi pedagogy, individuální přístup
- Možnost úpravy obsahu učiva vybraných předmětů
- Znalost speciálních metod a jejich používání ve výuce
- Pokračování v **logopedické péči**
- **Materiální a technické vybavení, kompenzační pomůcky**
- Běžné i **speciální učebnice, videoprogramy, didaktické pomůcky**

Narušená komunikační schopnost

- Pro zvládnutí učiva nutná intenzivní logopedická péče
- Speciální třídy, školy, integrace
- Výuka srozumitelného ústního i písemného projevu
- Individuální přístup pedagogů, IVP
- Snížený počet žáků, vhodné sociální klima ve třídě
- Spolupráce s rodinou, SPC, lékaři

Specifické poruchy učení

- Dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie (dyspraxie, dyspinxie)
- Respektovat indiv. prac. tempo
- Snížený počet žáků ve třídě
- Metody a postupy práce
- Relaxace, režim dne, uspořádání třídy

Poruchy chování

- Hyperaktita, impulsivita, unavitelnost, nepřizpůsobivost..
- Normální/snížené předpoklady k učení
- Sport, aktivní využití volného času
- Doprava do školy – záškoláctví
- Odpočinkový kout, individuální a samostatná práce

Mentální postižení

- Zaostávání rozumových schopností
- ZŠ praktické (dříve zvláštní) – lehká MR
- ZŠ speciální (dříve pomocná) – stř.těžká, těžká, hluboká MR, více vad
- Snížené počty, upravené prostředí, metody práce